

A tudásátadás formái a Kṛṣṇa-hívő gyerekek mindennapjaiban

Jeney Anna

Bevezetés

Szociológia alapszakos hallgatóként szakdolgozatot a Kṛṣṇa-hívő gyerekek szocializációjából írtam 2016-ban az ELTÉ-n.¹ Szakdolgozatom célja a magyarországi Kṛṣṇa-hívő gyerekek szocializációjának jobb megértése, a gyerekek helyzetének, gondolkodásának és szokásainak megismerése volt. A gyerekek szocializációjának megértéséhez megvizsgáltam a Kṛṣṇa-hívők gyerekekről alkotott felfogását, a Kṛṣṇa-tudatos nevelés sajátosságait, a gyerekek mindennapjait és saját elképzeléseiket, azért, hogy képet kapjak arról, a gyerekek hogyan követik a Kṛṣṇa-hitet. Kitértem a családi, az iskolai, a Kṛṣṇa-hívő közösségbeli tevékenységeikre és a társadalmi kapcsolataikra. Ebben az írásomban a szakdolgozatom tudásátadással kapcsolatos részeit foglalom össze. Arra a kérdésre keresem a választ, hogy milyen módszerekkel adják tovább ismereteiket

a Kṛṣṇa-hívők a gyerekeknek, melyek a Kṛṣṇa-hívő gyereknevelés sajátosságai, milyen elemek segítik a gyerekek Kṛṣṇa-hit iránti elköteleződését.

Farkas Judit *Ardzsuna dilemmája* című könyvében² bemutatja a Kṛṣṇa-hitre térők reszocializációjával³ kapcsolatos kutatásának eredményeit. Azt vizsgálja, hogy a közösség milyen intézményes kereteket biztosít a megtérőknek a Kṛṣṇa-hit filozófiájának és gyakorlatainak elsajátítására. E generáció gyermekeinek az elsődleges szocializációja Kṛṣṇa-hívők között történik, ezt szeretném összevetni a szülők korábban végbement reszocializációjával.

A magyarországi Kṛṣṇa-tudat témájában az egyik legjelentősebb mű Kamarás István *Krisnások Magyarországon* című könyve.⁴ Az 1990-es években készült kutatás bemutatja a Kṛṣṇa-hit történetét, a magyarországi krisnások helyzetét. Az írásban szó van a védikus⁵ oktatásról és az akkori gyermekoktatásról. Abban az időben még sokkal kevesebb Kṛṣṇa-hívő gyerek volt, de már Krisna-völgyben elkezdődött a helyi oktatás kiépítése az általános iskolások számára. A könyvnek ez a fejezete hasznos információkkal szolgál a Kṛṣṇa-hívő oktatás magyarországi kezdetéről és alapelveiről, elgondolásairól.⁶

A szakdolgozat elméleti keretének Peter L. Berger és Thomas Luckmann *A valóság társadalmi felépítése* című írását⁷

¹ Eötvös Lóránd Tudomány Egyetem. E cikk a szakdolgozat rövidített változata.

² Farkas 2009.

³ Felnőttkori, újólajos szocializáció.

⁴ Kamarás 1998.

⁵ A *Védák* és a hozzá kapcsolódó szentírások szellemével összhangban levő.

⁶ Kamarás 1998: 265–278.

⁷ Berger – Luckmann 1998.

használtam. A tudásszociológia szerint a valóság egy társadalmi termék, a tudásszociológia vizsgálati tárgya pedig a valóság megszületésének folyamata. A szerzőpáros megkülönbözteti az objektív és a szubjektív valóságot. Az ember szubjektív valósága a személyes tapasztalatai alapján alakul ki. A társadalmi interakciók során az emberek együtt alakítják ki a valóságot, és egy közös jelrendszer segítségével objektívalják tapasztalataikat, így alakul ki a társadalom tudáskészlete és objektív valósága. A Kṛṣṇa-hívők saját, közös objektív valósága, amelybe a gyerekek beleszülettek, egyrészt a magyarországi objektív valóságon belül helyezkedik el, másrészt eléggé sajátos – a megszokottól eltérő vallás miatt. A magyarországi Kṛṣṇa-hívők intézményesült rendje jelenik meg a gyerekek objektív valóságaként, és a szocializáció során ezt adják nekik tovább. Míg a Kṛṣṇa-hívők gyermekei beleszülettek a Kṛṣṇa-tudat vallásába, addig szüleik felnőttként tértek át rá, így az elsődleges szocializáció szempontjából teljesen más a helyzetük.⁸

Ezekén felül még két írást használtam fel a Kṛṣṇa-hívő gyerekek helyzetének értelmezése kapcsán. Somlai Péter *Szocializáció* című könyvét,⁹ amely átfogóan szól a témáról. A szocializáció fogalmát arra vonatkoztatja, hogy a biológiai egyed hogyan válik társadalmi lénné, és azt is megjegyzi, hogy e folyamat fontos funkciója a személyi identitás formálása. Végül, a vallási vonatkozások tekintetében, Clifford Geertz *A vallás mint kultu-*

*rális rendszer*¹⁰ című írásából merítettem gondolatokat.

Kutatásomban kvalitatív társadalomkutatási módszereket alkalmaztam. Ennek során interjúkat készítettem a budapesti Kṛṣṇa-hívő közösséghez tartozó hat gyerekekkel és az ő szüleikkel. A gyerekek többsége a budapesti *gurukulában*¹¹ tanul, néhányan pedig állami iskolában. Kutatásomat megfigyelésekkel egészítettem ki: ellátogattam a budapesti templomba¹² és az oktatási épületbe, valamint jártam Krisna-völgyben is.

A továbbiakban először a Kṛṣṇa-hívő gyerekek és családjaik sajátosságairól írok, majd a Kṛṣṇa-hívő nevelés néhány jellemzőjét és a védikus tanítások szerepét mutatom be. Ezt követően a Kṛṣṇa-hívő közösséghez tartozás és a Kṛṣṇa-hívő tevékenységek végzésének szerepéről ejtek szót. Végül a Kṛṣṇa-hívő gyerekek iskolába járásával kapcsolatban összehasonlítom a *gurukulát* és az állami iskolát.

A Kṛṣṇa-hívő gyerekek és családjaik sajátosságai

A Kṛṣṇa-hívő gyermeknevelés párhuzamba állítható a Kṛṣṇa-tudatra térők szocializációjával. Fontos különbség, hogy míg a megtérők esetében reszocializációról beszélhetünk, addig a gyerekeknél már az elsődleges szocializációban is megjelenik a Kṛṣṇa-hit. Farkas Judit írásából kiderül, hogy a vallás elsajátítása nem egyszerű feladat, ennek során a koráb-

⁸ Berger–Luckmann 1998.

⁹ Somlai 1997.

¹⁰ Gertz 2001.

¹¹ A budapesti Kṛṣṇa-hívők gyermekei részére létrehozott magánoktatási intézmény.

¹² 1039 Budapest, Lehel u. 15-17.

bitól teljesen eltérő életformát kell megtanulniuk, mert a keleti erőszakmentes vallási rendszerek bizonyos szempontból teljesen más értékrendet hirdetnek, mint ami Magyarországon megszokott.¹³ A gyerekeknek azonban a Kṛṣṇa-tudat az alap, amelynek szellemében születésüktől kezdve nevelik őket, így gyerekkoruktól valósíthatják meg azt, amit mások felnőtt korukban kezdenek. Ráadásul, mivel figyelembe veszik a lélekvándorlás tanát, úgy tartják, hogy a Kṛṣṇa-hívó családba született gyerekek eleve egy korábbi életükből hozott „tisztább tudattal” születnek, tehát megfelelőbb alapról indulnak, így több esélyük van magasabb „lelki fejlettségi szintre” eljutni, mint azoknak, akik kultúraváltókként kezdik.

Berger és Luckmann elmélete szerint az elsődleges szocializációban internalizált valóság lesz a gyerek számára az, amit természetesnek fogad el.¹⁴ A *bhakta*¹⁵ gyerekek számára a Kṛṣṇa-hívó világ a természetes, mivel abba születtek bele, majd fokozatosan ismerkedtek meg a „kinti világgal”,¹⁶ és azzal, hogy a nem Kṛṣṇa-hívók számára ők a furcsák. A megfigyeléseik nagyon függnak attól, hogy milyen módon és mennyiségben vannak kapcsolatban a „kinti világgal”. Azok a gyere-

kek, akik többet vannak a „kinti világban”, mert például állami iskolába járnak, többet látnak belőle, így inkább tisztában vannak a társadalomban megszokott normákkal, és sokkal több apró különbséget van alkalmuk észrevenni. A Kṛṣṇa-hívó intézményeket látogatók már elzártabban élnek. Ők, ahogy nőnek, a városban járva szembesülnek a többségi társadalomban megszokott világgal, és veszik észre, hogy miben mások. A legelzártabb pedig a Krisna-völgyi gyerekek élete. Velük nem volt alkalmam beszélni, de a budapestiek gyakran szóba hozták őket, és úgy fogalmaztak, hogy ottani társaik „burokban élnek”. A gyerekek számára tehát a Kṛṣṇa-hívó közeg a megszokott, ahol az átvett indiai elemek mindennaposak, és a valóságos szertartások részei az életüknek. A szüleik mesélnek nekik a keleti gondolkodásról, és néha még ők is meglepődnek azon, hogy a gyerekek milyen könnyen elfogadják az európaiak számára idegen nézeteket, például a tehenek szentségét. Számukra kevésbé élesen válik el, hogy mi az, ami magyar, mi az, ami indiai, és természetes nekik, hogy a kettő keveredik. Ugyanakkor mind a magyar, mind az indiai társadalom sok eleme furcsa számukra, és például indiai képeket és videókat nézegetve nagyon elcsodálkoznak, mennyire más az a világ. Ezzel együtt azok a gyerekek, akik közvetlen indiai tapasztalataikról számoltak be, elmesélték, hogy India, bár szokatlan volt még számukra is, az ott-tartózkodásuk mégis jó élményt jelentett, egyfajta otthonérzést adott, hiszen onnan ered a sajátos kultúrájuk.

¹³ Farkas 2009: 85–89.

¹⁴ Berger–Luckmann 1998: 199.

¹⁵ A Kṛṣṇa-hívók egymás között gyakran *bhaktának* szólítják egymást, ami arra utal, hogy Kṛṣṇa követői, a *bhakti-yoga* gyakorlói. Megfigyeléseim szerint a gyerekek is többnyire ezt a megnevezést használják a mindennapokban, de az sem ritka, hogy krisnásnak hívják magukat.

¹⁶ Az egyik interjúalany szóhasználata alapján a társadalom nem Kṛṣṇa-hívó részére ezzel utalok.

Az interjúalanyok elmondása szerint a Kṛṣṇa-hívő család egyfelől semmi rendkívülit nem tartalmaz, másfelől viszont vannak olyan sajátosságaik, amelyek itthon nem megszokottak. Viszont ők már annyira magukévá tették a magyarországi kontextusban szokatlan tevékenységeiket, hogy ezek nemigen tűnnek fel nekik. Életmódjukban a védikus tanítások és az ősi indiai hagyományok magyarországi alkalmazására törekednek.

A mindennapokban a szülők dolgoznak, a gyerekek óvodába, iskolába járnak, az eltérő körülményeket az jelenti, hogy hol dolgoznak a szülők és hova járnak iskolába a gyerekek. Ha a szülő munkája a templomban van, a gyermeke pedig a *gurukulába* jár, akkor a térbeli közelség lehetővé teszi, hogy a szülők és a gyerekek tevékenységei jobban összefonódjanak. Ha a család a templomtól messze lakik, és a gyerekek állami iskolában tanulnak, kevesebbet tud együtt lenni a család a hétköznapiakban.

Somlai kitér arra, hogy a modernizáció milyen változásokat okoz a családban és az iskolarendszerben. Ehhez hozzátartozik a munka és a hivatás világának elkülönülése, a gyerekek és a felnőttek terének szétválasztása. Meglátásom szerint a Kṛṣṇa-hívők ennek a trendnek lehetőségeik szerint igyekeznek ellenállni, és arra törekszenek, hogy a szülők és a gyerekeik ne különüljenek el a mindennapokban, így a példakövető tanulásra is legyen mód.¹⁷

A mindennapos Kṛṣṇa-tudatos gyakorlatok közül többet a család közösen végez. Együtt járnak templomba, olvassák a

szent könyveket, *japáznak*,¹⁸ imádkoznak, zenélnek, krisnás programokra és fesztiválokra mennek, szolgálatokat végeznek.

Mivel a gyerekekre való odafigyelés fontos érték a Kṛṣṇa-hitben, a közös időtöltés is lényeges. Bár családonként változó, de viszonylag gyakran járnak együtt például vásárolni vagy kirándulni. Egyaránt szoktak menni Kṛṣṇa-hittel kapcsolatos és attól független programokra is. Krisna-völgy látogatását többen említették. Ha a gyerekek érdeklődését felkelti egy a Kṛṣṇa-hittel nem összefüggő program a városban, például egy kiállítás, annak is utánajárnak. A tévézés kevésbé jellemző rájuk, ezzel is kizárva a túlzott fogyasztásra nevelő hatásokat. A gyerekeket a tévé elé ültetés helyett más elfoglaltságokkal kötik le, és családi programokat szerveznek. Az idősebb gyerekek ezt úgy fogalmazták meg, hogy ily módon volt „gyerekkoruk”, mivel ténylegesen „foglalkoztak velük” a szüleik.

Kṛṣṇa-hívő értékek és védikus tanítások a gyereknevelésben

A Kṛṣṇa-hívő gyereknevelés a szülők szerint semmi különösen váratlan jellemzőt nem tartalmaz.

„Hát igazából nincs ilyen nagy, valamilyen rejtélyes varázsmanttra, amit minden nap mondunk, a Hare Kṛṣṇán kívül. De az, hogy mivel elfogadtuk az alapértérendszer, magunkévá tettük, gyakoroljuk, ezért a gyerekeinket is a szerint neveljük.”

¹⁷ Somlai 1997: 22–23.

¹⁸ Napi rendszerességgel énekelt Hare Kṛṣṇa-manttra-meditáció, *japa*-láncnak nevezett, 108 gyöngyből álló imalánc segítségével.

Az interjúrészlet szerint a nevelés alap-
pillérét a Kṛṣṇa-hívő *alapértékek* jelentik.
A Kṛṣṇa-hívőknek ha ugyan „varázsmant-
rája” nincs is, de a Hare Kṛṣṇa mantra je-
lentős mindennapi gyakorlat.

Az értékek és szokások kapcsán gyakran
felmerült az, hogy a Kṛṣṇa-tudat értékei
és szokásai két részre oszthatók.

„Tehát én két részre osztanám. Vannak
az általános értékek, amit szerintem érde-
mes lenne az egész társadalomnak gya-
korolni, ezt én értéknek tartom, általános
értéknek, és plusz vannak azok a gyakor-
latok, amik külön a Kṛṣṇával való kap-
csolat erősítésére szolgálnak.”

Az interjúrészlet alapján vannak értékek
a Kṛṣṇa-hitben, amelyeket univerzális ér-
tékeknek tekintenek, és vannak, amelyek
speciális Kṛṣṇa-hívő értékek, az Isten és
ember közötti kapcsolat megerősítésére
szolgálnak.

Fontos érték a hitelesség, mely szerint
azt csinálják, amit mondanak, illetve a
mindennapjaikban is a hitük szerint élje-
nek. Sok szülő említette, hogy a szavak és
a tettek összhangja döntő fontosságú érték,
ami egyrészt a még nem Kṛṣṇa-hívők be-
vonzásában is szerepet játszik, másrészt
saját gyerekeikben is megerősítheti azt a
gondolatot, hogy ez egy „valóságos do-
log”, amit érdemes követni, mert a szü-
leik életében is jól működik.

Egy szülő megfogalmazása szerint nem
is feltétlenül nevelésnek nevezhető az,
ahogyan a szülők a gyerekeikhez viszo-
nyulnak, mert nem fektetnek különösebb
energiát a gyerekek fegyelmezésébe, ha-
nem lényegében a jó kapcsolatra és a pél-
damutatásra alapoznak.

A szülők arra törekednek, hogy ne el-
várásokat támasszanak a gyerek felé, ha-
nem megvárják, amíg azok maguk kez-
deményeznek.

„Igazából nekem nincsenek nagy elvá-
rásaim vele szemben a vallásgyakorlás
szempontjából. [...] De mondjuk, én azt
gondolom, hogy nevelés szempontjából
lehet, hogy jobban járok, ha megvárom,
hogy ő maga akarjon csinálni valamit,
mint hogy én erőltessek rá dolgokat.”

A szülővel készített interjú e részletéből
az derül ki, hogy a beszélő arra törekszik,
hogy ne erőltettesse a gyerekeire a vallás-
gyakorlást. A Kṛṣṇa-hívő szülők az erőltet-
etés helyett inkább a Kṛṣṇa-hit értékeit
szeretnék közvetíteni gyerekeiknek, hogy
valóban azt lássák a legjobb útnak. Ezért
hagyják a gyerekeket, hogy a saját ked-
vük szerint, a saját tempójukban haladva
vegyenek részt a Kṛṣṇa-tudatban. A szü-
lők igyekeznek a gyerekek érdeklődése
és igényei alapján tanítani, terelgetni őket.
Ugyanakkor nehéz megtalálni az egyen-
súlyt az ösztönzés és az erőltetés között,
pedig fontosnak tartják, hogy ezzel a gye-
rekek fejlődését segítsék, és ne elvárások-
nak kelljen megfelelniük.

A Kṛṣṇa-tudatú hívők elképzelése sze-
rint, hogyha a gyerek „jól érzi magát a
Kṛṣṇa-tudatban”, akkor ahhoz fog ragasz-
kodni még akkor is, ha a „kinti világ” ér-
tékeit is megismeri. De ehhez kell egy
olyan mély elköteleződés a Kṛṣṇa-hit mel-
lett, hogy ne akarjanak eltérni annak érté-
keitől. A szülők célja ilyen megtapasztalás-
okhoz vezetni el őket, és hozzájárulni
ahhoz, hogy gyerekeik olyan barátokat,
élményeket, elfoglaltságokat, válaszokat

találjanak, melyek hatására a Kṛṣṇa-hitet akrrják gyakorolni. A szülők szerint ez a titka annak, hogy utódaik később maguk döntsenek a Kṛṣṇa-hit mellett.

A Kṛṣṇa-hívők gyerekei születésüktől kezdve „más” információkat kapnak, *va-iṣṇava*¹⁹ történetek, művészeti alkotások, szokások veszik körül őket. A szentírá-sok olvasása kiemelt fontosságú a Kṛṣṇa-hitben, ezért a családok gyakran közösen olvassák ezeket reggelente vagy esténként. Ezen felül a Kṛṣṇa-hívő templomban és iskolában is foglalkoznak ezekkel a szö-vegekkel a gyerekek. Kedvenc történeteik és hőseik a védikus írásokból valók, eze-ket a történeteket utánozzák játék közben, Kṛṣṇa-hívő szövegeket énekelnek a min-dennapjaikban.

Geertz valláskonceptiója alapján a val-lás egyik jellemzője az, hogy kialakítja a létezés általános rendjét. Az ember szá-mára tapasztalati úton értelmezhetetlen pontokra magyarázatot ad, például a vi-lág rendjével, a szenvedés problémájával és az erkölcsi kérdésekkel kapcsolatban.²⁰ A Kṛṣṇa-hívők gyerekeiknek a védikus írások konkrét világképét és értékrendjét adják át. A szülők elmondása szerint ily módon szinte nem maradnak megválaszo-latlan kérdéseik, és biztonságérzetet kap-nak. Elgondolásuk szerint ez a biztos alap kamaszkorban is segít, amikor kialakítják saját értékrendjüket, és keresik helyüket a világban. Például, egy idősebb leány sze-rint a Kṛṣṇa-hit a nem közösségbeli kor-társainál realisabb értékrendet adott neki, ami alapján felelősségteljesebben tud gon-

dolkozni. Úgy értékelte, ő komolyabb és kevésbé gyerekes, mint kortársai, mivel hitközpontú nevelést kapott, a Kṛṣṇa-hit pedig egyértelműen kijelenti, hogy mi jó, mi rossz, és mely cselekedetnek mi a kö-vetkezménye.

A Kṛṣṇa-hit a filozófia mellett életmódot is javasol, amely rendszert ad az egyén és a közösség életének. Ez olyan, mint egy menetrend vagy egy útmutató, amihez a hívők alkalmazkodni, igazodni tudnak, ami szerint tudják az életüket élni, így a jól bejáratott rendszerben könnyebben el lehet kerülni a hibákat is. Ez a minta a gye-rekek számára biztos elképzelést ad a min-dennapok menetéről, így nekik is köny-nyebb elsajátítani a Kṛṣṇa-hívő életmódot.

A Kṛṣṇa-hithez hozzátartozik a mo-dern, fogyasztói társadalom kritikája, így a Kṛṣṇa-hívők gyerekeiket igyekeznek ab-ból kivonni, és helyette *vaiṣṇava* szelle-miségben nevelni, az egyszerűség és az elégedettség hangsúlyozásával.

A Kṛṣṇa-hívő közösség szerepe a gyerekek szocializációjában

A gyerekek számára a vallási közösség a legmeghatározóbb közeg, sok időt tölte-nek ebben, a legtöbb kapcsolatuk is in-nen származik, és ezek az interakciók to-vább erősítik bennük a Kṛṣṇa-tudatot. A magyarországi Kṛṣṇa-hívő közösség nem annyira nagy, ezért országos szinten is kapcsolatban állnak egymással, például a gyerekeknek vannak barátaik más váro-sokból. A budapesti központhoz tartozók pedig elég jól ismerik egymást. Sokan a csillaghegyi templom közelében laknak, tanulnak, és ez lehetővé teszi, hogy gyak-

¹⁹ Viṣṇu, avagy Kṛṣṇa híve.

²⁰ Geertz 1994: 74–77.

ran találkozzanak. A gyerekeknek van lehetőségük napi szinten találkozni egymással, a templomban is szinte naponta megfordulnak, mivel ebédelni is ott szoktak a *gurukula* tanulói, és a szertartásokon, ünnepeken is gyakran részt vesznek.

Farkas Judit említette a reszocializációban betöltött szerepét a Krisna-völgyi élményeknek,²¹ ezek megjelentek a gyerekeknél is. A gyerekek és a szülők is gyakran szóba hozták Krisna-völgyet. Viszonylag sok gyermek él itt, akik a közösség által alapított, akkreditált általános iskolába járnak. Krisna-völgyet annak kapcsán említették a kérdezettek, hogy gyakran utaznak ide családjukkal. Alapvetően változó, hogy milyen gyakran, de sokan igyekeznek minél több időt ott tölteni. Részt vesznek a vallási ünnepek alkalmából rendezett fesztiválokon, és többen iskolai szünetekben is a farmon nyaralnak. Krisna-völgy jobban el van zárva a világtól, nyugodtabb az élet, kisebbek a távolságok, így az emberek jobban tudnak koncentrálni a hitéletükre, így ha a budapestiek itt vannak, ők is kihasználják ezt a lehetőséget. Gyakrabban vesznek részt a reggeli és egyéb szertartásokon, a közös zenélésben, éneklésben, táncolásban, a lakomákon. Emellett lehetőségük van megismerkedni a farmmal, a növényekkel, az állatokkal, a vidéki élettel, a falusi munkákkal; nyaranta táborozni, iskolaidőben pedig a helyi *gurukulába* járni.

A Kṛṣṇa-hívők elsősorban úgy tanítják gyermekeiket a Kṛṣṇa-tudatos tevékenységekre, hogy egyrészt példát mutatnak nekik, másrészt együtt gyakorolják velük. A

védikus tanítási módszer az, hogy a fiatalabb az idősebbtől tanul, a képzetlenebb a képzetebbtől.²² Farkas Judit is írt a tanítvány és a mester kapcsolatának fontosságáról a Kṛṣṇa-hitben.²³ A *vaiṣṇava* kultúrában a tanulás példakövetés formájában valósul meg elsősorban. A szülők is sok esetben példamutató szerepben jelennek meg a közös tevékenységek során, és a jó kapcsolat segítségével mutatnak mintát gyerekeiknek. A *gurukula* elnevezésben a *guru* a tanítóra utal. Sok beszélgetésben érezhető volt, hogy a gyerekeket tanító tanárok személye fontos tényező az iskola-választásban. A gyerekek az idősebbeket példaképeknek tekintik, a fiatalabbaknak pedig ők a példaképeik. Ha a közösségen belül számukra megbotránkoztató dologgal találkoznak, nem ütköznek meg, mert szüleik arra tanítják őket, hogy a vallás tökéletes, de emberek gyakorolják, akik pedig hibázhatnak. A tevékenységekbe és szolgálatokba pedig igyekeznek bevonni a gyerekeket, így a szüleiktől és a többi *bhaktától* ezekről a gyakorlatban tanulhatnak, illetve a közösséghez tartozás élményét is erősíti ez a módszer bennük.

A Kṛṣṇa-hívők mindennapjainak része a mantrázás²⁴ is, aminek egyik fontos módja a *japázás*. *Japázni* azért fontos, mert a *bhakták* számára „ez a vallásgyakorlás

²² Kamarás 1998: 278–279.

²³ Farkas 2009: 96–99.

²⁴ A mantra szó az elme felszabadítását jelenti. A mantrázásnak több formája van, a társaságban zajló, hangszeres változata a *bhajana*, a táncos a *kīrtana*, illetve *japázásnak* nevezik azt a formáját, amikor a 108 szemből álló füzér minden egyes szeménél elmondják a Kṛṣṇa nevét 16-szor tartalmazó *mahā-mantrát*.

²¹ Farkas 2009: 148–149.

alapja, ami az erőt adja mindenhez”. Az avatott hívőknek²⁵ napi 16 kör *japázás* előírt, de az avatás előtt állók számára nincs konkrét szám meghatározva, így a gyerekek saját igényeikhez igazodva, kedvük szerint, a maguk célkitűzése alapján mantrázhatnak. A szülők nem erőltetik, de bátorítják gyerekeiket, hogy hozzákezdjenek. Ezt azonban óvatosan teszik, nehogy túl nagy elvárásnak élje meg a gyerekek. Általában szoktak célokat kitűzni a rendszeres *japázás* érdekében, hogy a 16 kört fokozatosan elérjék, továbbá a gyerekek egymást is motiválják ebben.

A reggeli lelki gyakorlatok fontos szerepet töltenek be a Kṛṣṇa-hívők életében, a szülők, ha tehetik, gyerekeikkel együtt elmennek a templomi szertartásra, ha nem, otthon szánnak rá időt, vagy a nap másik részében pótolják a meditációt. A templomi leckék ideje alatt a lecke érthetőségétől függően figyelhetnek a tanításra, vagy csendben rajzolgathatnak, színezhethetnek, nem kötelező részt venniük. Olykor kifejezetten a gyerekekhez igazított a lecke.

A Kṛṣṇa-tudatnak fontos része a művészet, a művésziesség. Például a zene, az ételek, a leckék kapcsán is arra törekednek, hogy „művésziesek” legyenek. Ennek megfelelően a gyerekeket tanítatják zenélni, és a lányokat sokszor táncolni is. A szülők közül nem mindenki tanult zenét,

de mindannyian fontosnak tartják, hogy gyerekeik értsenek hozzá. A zenének központi szerepe van a vallásban, hiszen a mantrázást is kísérik. A közös zenélés a családban és a templomban egyaránt fontos, hiszen hatása felszabadítja az embert, közösségi élményt teremt, és egyben közelebb visz Istenhez. A gyerekekre mind a zenélés öröme, mind a közösségi élmény olyan hatással lehet, ami a Kṛṣṇa-hithez való tartozást megerősíti bennük.

A Kṛṣṇa-hívők sokszor indiai viseletben vannak. A gyerekek, amint képesek hordani, szintén gyakran ebben járnak. Az indiai öltözet nem kötelező, személyenként változó, hogy milyen sűrűn, milyen alkalmából viselik, így ez a gyerekeknél is eltérő. Az indiai öltözet a gyerekek számára természetes, viszont a „kinti világban” járva tudják, hogy feltűnést okoz, aminek van pozitív és negatív oldala is. Például egy állami iskolában az indiai öltözetben úgy érezhetik, nehezebb beilleszkedniük, ugyanakkor a szülők azt is hangsúlyozzák, hogy társaik, a kezdeti nehézségek ellenére, „ezzel együtt fogadják el őket”. A gyerekekben a közösséghez való tartozást az indiai viselet hordása is erősítheti.

Berger és Luckmann kiemeli, hogy a szubjektív tapasztalatok objektiválásához elengedhetetlen a közös jelrendszer, a legfontosabb jelrendszer pedig a nyelv.²⁶ Farkas Judit kutatásai alapján a Kṛṣṇa-hívőknek saját, komplett csoportnyelve van, amely fontos szerepet tölt be a reszocializációban.²⁷ A nyelv megtanulása nemcsak a Kṛṣṇa-hithez felnőttként csat-

²⁵ Az avatás során egy ünnepség keretében a Kṛṣṇa-hívők fogadalmat tesznek a négy szabály betartására és a napi 16 kör *japázásra*. Leegyszerűsítve a négy szabály a húsevés, a kábító- és mámorítószerek-használata, a házasságon kívüli, nem gyereknemzés céljából történő nemi élet és a szerencsejátékok tiltására vonatkozik.

²⁶ Berger–Luckmann 1998: 56–58.

²⁷ Farkas 2009: 187.

lakozók számára fontos, hanem a gyerekek szocializációjában is. A Kṛṣṇa-hívók, mivel Magyarországon élnek, magyarul beszélnek, de szóhasználatuk kiegészül szanszkrit és angol kifejezésekkel, továbbá sokszor magyar szavakat is sajátos jelentéssel alkalmaznak. A gyerekek születésüktől kezdve ezt a csoportnyelvet sajátítják el, továbbá védikus szövegeket olvasnak, és szanszkritul is tanítják őket, emellett sokuknak szanszkrit neve is van, megerősítve a Kṛṣṇa-hívó közösséghez való tartozásukat.

A Kṛṣṇa-tudathoz tartozik a különböző szolgálatok végzése. Ezek egy része a templomban, illetve a közösségen belül zajlik, például az oltár gondozása, takarítói feladatok. A társadalomban ismeretebbek a közösségen kívül zajló „tipikus krisnás tevékenységek”, például a könyvterjesztés,²⁸ az ételosztás,²⁹ a fesztiválok szervezése. A Kṛṣṇa-hívók igyekeznek a gyerekeiket is bevonni a szolgálatokba, elsősorban úgy, hogy amikor a szülők mennek, a gyerekeik is velük tartanak. A szolgálatokban mindenki tulajdonságai és személyisége szerint vesz részt. Nemi szerepeknek való felosztás is megfigyelhető, a „fiúk inkább fiús dolgokat” végeznek, például a kertészkedésben segítenek, míg a lányok a templom takarításában, az oltár ékszereinek javításában, illetve gyakran a táncban vesznek részt, ami Kṛṣṇa imádatának az egyik formája. A Kṛṣṇa-hívók nagy figyelmet fordítanak a gyerekekre, így a feléjük irányuló szolgálatokra

is nagy hangsúlyt fektetnek. Esetenként a nagyobb gyerekek foglalkoznak a kisebbekkel, például rájuk bízák őket, míg a szüleik a leckéken, programokon vannak.

Sok Kṛṣṇa-hívó család megjelenik a fesztiválokon nemcsak résztvevőként, hanem szervezőként is. Ezekből a gyerekek is kiveszik a részüket, meghallgatják az előadásokat, ha számukra is érthető, segítenek az előkészületekben, lefoglalják magukat például a virágfüző sátorban. A fesztiválokon sokszor a gyerekek is felépnek. Általában a budapesti gyerekek zenei bemutatót tartanak, míg a Krisna-völgyiek színdarabbal készülnek. Az idősebbek pedig indiai táncos vagy harcművészeti előadással jelennek meg. Farkas Judit a vallás elsajátítása egyik módszeréhez sorolta a *vaiṣṇava* filozófiáról tartott előadásokat.³⁰ Az effajta előadástartás a gyerekeknél is megfigyelhető.

A gyerekek a könyvosztásban és az ételosztásban is részt szoktak venni, csoportosan vagy a felnőtteket elkísérve, főleg a fesztiválokon, nagyobb rendezvényeken. Szeretik ezt a tevékenységet, hiszen pozitív közösségi élmény, emellett jó érzés számukra, hogy egy nagyszabású esemény sikeréhez járulhatnak hozzá, és másoknak segíthetnek. Az ételosztásban és a könyvosztásban való segítséggel a közösség hasznos tagjának érezhetik magukat, ezzel is megerősítve a Kṛṣṇa-tudatos irányultságukat.

A Kṛṣṇa-hívó gyerekek és az oktatás

A védikus írások szerint a vallás, tudomány és művészet egyaránt szükséges

²⁸ A Kṛṣṇa-tudatú irodalom utcai terjesztése adományokért.

²⁹ Kṛṣṇának felajánlott étel osztása köztereken rászorulóknak részére.

³⁰ Farkas 2009: 92–93.

az igazság felismeréséhez, a világ működésének megértéséhez, de a tudásszerzés elsődleges forrásai a kinyilatkoztatott írások.³¹ Geertz szintén azt hangsúlyozza, hogy a vallásos hit nem a mindennapi tapasztalatokból fakad, hanem egy tekintély – jelen esetben a Kṛṣṇa-tudat kinyilatkoztatásai – előzetes elfogadása szükséges hozzá.³² A Kṛṣṇa-hívők fontosnak tartják az oktatást, de a megtérők életkora miatt eleinte nagyobb hangsúlyt fektettek a felnőttképzésre. Mivel a jelenleg felnővekvő generáció az első, amely számára szükséges a védikus általános iskolai oktatási rendszer kiépítése Magyarországon, azért annak kialakítása most is alakulóban van. A programok, intézmények létrehozása gyakran szülői kezdeményezéssel indul el, és fokozatosan gyarapodik a gyerekek korának, számának növekedésével párhuzamosan. A megkérdezett szülők többsége is tevékenyen részt vett ezekben valamilyen formában. Somogyvámoson két óvoda működik, amelyek már hivatalossá váltak, és egy iskola, a Śrī Prahlāda Általános Iskola, amely 1996-tól létezik, és 2009 óta akkreditált. Budapesten is van óvoda és iskola is, de ez az általános iskola még nem akkreditált, ezért az odajárók hivatalosan a Krisna-völgyi iskola magántanulói, ahol félévente vizsgázniuk kell.

A Kṛṣṇa-hívő óvoda Budapesten már régebb óta létezik, így a gyerekek kicsi koruktól *vaiṣṇava* szellemiségű intézményben tudnak szocializálódni. Itt a Kṛṣṇa-hívő gyakorlatok, például a

*mūrtik*³³ imádása, az étel felajánlása,³⁴ a zenés szertartások a mindennapjaik része. A szokásos gyerekfoglalkozások, például a kézművesség, a meseolvasás, *vaiṣṇava* elemekkel vannak gazdagítva, de a magyar kultúra értékeit is belevonják.

A *gurukulának* nincs sok tanulója, így évfolyam szerinti bontás sincs. Azonban vannak órák, amelyeken három csoportra, egy lány- és két fiúcsoportra, bontva tanulnak. A *gurukula* épülete egy családi ház, de néhány órát a közelben lévő templomban tartanak. Minden csoportnak van egy tanára, így összesen három állandó oktató dolgozik a *gurukulában*. A zeneórákat, a szolfézst, az angolt és a szanszkritot azonban mások tartják, valamint délutánonként egy napközis tanító felügyel rájuk, akivel már inkább játszanak és nem tanulnak. A *gurukula* működése alapvetően nagyon különbözik az állami iskolától. Gyakran nem is iskolának, hanem inkább tanulást elősegítő intézménynek szokták nevezni.

A szülők saját tapasztalataik alapján úgy ítélik meg, hogy az állami iskola működése nem megfelelő. Mivel a gyerekek számára a lehető legjobb körülményeket és lehetőségeket szeretnék biztosítani, hajlandók erre pénzt és energiát áldozni. Az iskolaalapítással kapcsolatban a szülők azt szerették volna, hogy egy olyan oktatási intézményt hozzanak létre, amelybe szívesen járnak a gyerekek. A Kṛṣṇa-hívők kezdeményezése rokonítható a reformpeda-

³¹ Kamarás 1998: 266.

³² Geertz 1994: 86–87.

³³ Az oltárra állított szobrok Kṛṣṇáról vagy inkarnációiról.

³⁴ Az elkészített ételt felajánlják Kṛṣṇának az oltárnál, egy ima keretében, mielőtt esznek belőle.

góiakkal. A nevelési reformokról Somlai is ír: elmondja, hogy a reformpedagógiák fontos eleme, hogy a gyerekek szívesen tanuljanak, a tanulás minél életközelibb helyzetekben folyjon, és a pedagógusoknak elő kell segítenie a gyerek képességeinek kibontakozását.³⁵ Ezek a jellemzők alapvetően erre az intézményre is igazak.

A *gurukulában* zajló oktatás módszerének egyik legjellemzőbb tulajdonsága az, hogy gyerekközpontú. Nem folyik frontális oktatás, a hangsúly a „beszélgetős, közösen utánanézős, közösen kitalálós tanuláson” van. Nagyon kicsi csoportokban tanulnak, maximum ötfős egy óra, így teljesen más kapcsolat alakulhat ki a tanárok és a diákok között, mint egy 20-30 fős osztályban. A *gurukulában* természetesen megtanítják a gyerekeknek az általános iskolai tananyagot, így ugyanolyan iskolai tantárgyaik vannak, mint mindenkinek. Viszont ezek kiegészülnek a Kṛṣṇa-tudathoz kapcsolódó egyéb órákkal. A tananyagot a gyerekek érdeklődésének figyelembevételével veszik át, az általuk megfogalmazott kérdések mentén. Használhatnak tankönyveket, de azok szerepe másodlagos, inkább gyakorló segédanyag, nem a vezérfonal. Csak a rávezető beszélgetés után nézik meg, és önellenőrzésképpen megoldják a benne szereplő feladatokat.

A gyerekek képességeit is figyelembe veszik, nem kell ugyanolyan tempóban, ugyanolyan módon tanulniuk, hanem mindenki az érettsége, tehetsége, gyorsasága szerint haladhat. Nem tesznek különbséget a gyerekek között osztályzatokkal, ha-

nem lehetőséget adnak, hogy megbélyegzések nélkül azok is felzárkózhassanak, akik lemaradtak.

Az órák menete sem megszokott. Az óraadó tanárok tanórái időponthoz kötöttek, de az állandó tanárok szabadabban kezelik az órák kereteit. Egy óra lehet sokkal rövidebb az általános negyvenöt percnél, ha a gyerekeken látszik, hogy szünetre van szükségük, vagy sokkal hosszabb, ha nagyon belemerülnek egy témába. A gyerekek terhelése saját igényükhöz igazított: ha egy tanulón látják, hogy elfáradt, pihenhet egy kicsit, hogy aztán felfrissülten folytassa a tanulást. Az iskolában fontos szempont a gyerekek érdeklődésének felkeltése, például a tanárok játékos ötletekkel motiválják a tanulókat az ismeretszerzésre.

A tanárok azt szeretnék, hogy a gyerekek ösztönzője ne a külső kényszer legyen, hanem belső motivációból akarjanak tanulni. Tehát ezen elgondolás szerint, ha a gyerek számára elég érdekes az, amivel az iskolában foglalkoznak, akkor magától figyel, önmagát fegyelmezi, és nem egy külső erőnek kell kontrollálnia őt.

A gyerekeket igyekeznek az egymással versengés helyett az együttműködésre, a csapatmunkára szocializálni, arra, hogy örüljenek a másik sikerének, szívesen segítsenek egymásnak, és jól működő kapcsolataik legyenek. Akik előrébb tartanak a feladatban, azok segítenek a többieknek, ezáltal tanítani, együttműködni is megtanulnak. Mivel nincsenek korosztályok szerint bontva, a különböző életkorúak gyakran együtt tanulnak, de évfolyamuknak megfelelő feladatot kapnak. A

³⁵ Somlai 1997: 161.

kisebbségek látják, mit tanulnak a nagyobbak, és már várják, hogy ők is odáig eljuthassanak, így ez is motiválja őket a tanulásra.

A gyerekek kreativitásának igyekeznék minél nagyobb teret engedni. Olvasás órán a saját maguk által választott könyvet olvasgathatják, fogalmazás órán a gyerekek saját kitalált történeteiket írhatják meg. Így azzal foglalkozhatnak, ami érdekli őket, és nem azzal, ami kötelezően előírt.

A szokásos iskolai tantárgyakon kívül vannak plusz óráik, például a *śloka*-óra, ahol mantrákat tanulnak, a szanszkrit, a Kṛṣṇa-tudat-tan és a *bhajana*-óra, vagyis a zenetanulás. A gyerekek a *gurukulában* több indiai hangszeren is tanulnak játszani: harmóniumon, *mṛdaṅgán*, *karatālán*.³⁶ Nemcsak indiai, hanem egyéb hangszeren is játszanak, sokan zeneiskolai különórákra is járnak.

A szülők vélekedése az állami iskoláról inkább negatív. A *gurukula* alapításában fontos szerepet játszott az oktatási rendszerrel szembeni elégedetlenség. A Kṛṣṇa-hívő iskolában is a Nemzeti alaptanterv alapján tanítanak, egyrészt, mert abból kell a gyerekeknek vizsgázniuk, másrészt mert a tananyagot nem tartják rossznak, csak hiányosnak. Például a Nemzeti alaptanterv nem tud a társas viszonyokról, szociális képességekről. Emellett a diákok nincsenek kapcsolatban a természettel, hisz végig a tanteremben vannak. Amit a szülők még ennél is nagyobb problémának látnak, az a tudásátadás módja. Szerintük egy állami iskolában a sokfős osztályokban a tanárok nem tudnak az egyes diá-

kokra érdemben odafigyelni. A tanulás tananyagközpontú és kötött, és nem veszi figyelembe a gyerekek érdeklődését és képességeit. Minden gyereket ugyanolyan mérce szerint osztályoznak, a lemaradókat azonnal rossznak minősítik. Az állami iskolában a lexikális tudás növelése a legmeghatározóbb. Tanulni, információt szerezni nem tanítanak meg. Sokat kell magolni, a tananyag pontos visszamondását értékelik, a tényleges megértéstől függetlenül. A szülők úgy fogalmaztak, hogy az állami oktatás a gondolkodásról is leszoktat, mert azt kell elfogadni, amit a tanár mond, és korlátozott a saját véleményalkotás és az egyéni kreativitás. Az állami iskola az önálló munkára szocializál, például a dolgozatírásnál egymásnak segíteni nem szabad. A korosztályok el vannak különítve, a gyerekek többnyire csak a saját évfolyamukkal barátkoznak, a kicsik és a nagyok között elnyomó viszonyok, negatív vélemények vannak. A gyerekeket külső nyomással akarják motiválni, rájuk erőltetik, hogy figyeljenek a feladatra, például fegyelmezással, osztályozással. A tananyag nincs érdekessé téve, így a gyerekek kedve elmegy a tanulástól.

Több Kṛṣṇa-hívőnek – mivel a környéken laknak, – a Csillaghegyi Általános Iskolába jár a gyereke, így a *bhakta* gyerekek jelenléte ebben az iskolában nem szokatlan. A *bhakta* gyerekek különböző osztályokba járnak, így annyira nem szoros közöttük a kapcsolat. Amióta kötelező a hittanoktatás, a nagy igény miatt az iskola felkérte az egyházat, hogy tartson Kṛṣṇa-tudatos hittanórát az iskolában. Sokat segít a gyerekeknek, hogy az

³⁶ Orgonaszerű hangszer, agyagdob és rézcintányér.

iskola és a tanárok megértőek és együttműködőek. Csillaghegyen több tanár nyitott a Kṛṣṇa-hívő tanokra, eljárnak programokra, jóga- és főzőtanfolyamokra a templomba. Más tanintézményekben is megengedik a tanárok, hogy a gyerekek vallásuknak megfelelőhessenek az iskolában is, például saját nézeteik szerint elemezhessek a műveket, vagy ne kelljen hitükkel ellentétes dolgokban részt venniük.

Míg néhány szülő határozott abban, hogy a gyermekét az egyik vagy a másik iskolatípusba írassa, más szülők számára állandó dilemmát jelent a kérdés. A *gurukulába* azért járatják szívesen gyermekeiket a szülők, mert ott reformoktatási módszerekkel dolgoznak, pótolva a közoktatás hiányosságait, a tanároknak pedig jobban megbízhatnak, de a *gurukulának* is vannak gyengeségei. Mivel fiatal intézmény, még alakulóban lévő kezdeményezés, korrigálatlan hibákkal, kiforratlan részletekkel, sok kezdő tanárral. A választásban annak is szerepe van, hogy mivel anyagi vonzatai vannak a szülőkre nézve a *gurukulába* járásnak, nem mindenki engedheti meg magának. Illetve, a távolságok sem mellékesek, akik messzebb laknak Csillaghegytől, nem tudnak minden nap bejárni. A gyerek személyiségétől is függ, hogy melyik iskolatípus felel meg neki jobban, például hogy kisebb vagy nagyobb csoportban tud-e inkább tanulni.

Komoly ellenérv az állami iskolával szemben, hogy ott a gyerek olyan közeget tölti a napjait, amely nem Kṛṣṇa-hívő gyerekekből áll, a szülők azonban a *gurukulába* járó gyerektársaságot kedvezőbbnek tartják. Ha kiskorban nem is

jelentős, de kamaszkorban már nagy hatása lehet a „rossz társaságnak”, és ettől szeretnék a gyerekeiket megkímélni. Az állami iskolába járó gyerekek számára a beilleszkedés okozhat nehézségeket. Többféle okból tekinthetik őket különnek, vallásuk és életmódjuk csak egy része ennek, emellett a tanulmányi eredmények, a gyerek személyisége és az osztályközösség hozzáállása is számít. Ugyanakkor a Kṛṣṇa-hívő gyerekek inkább azt tapasztalják, hogy ha nem is azonnal, de elfogadják őket a vallásukkal együtt. Némely gyerekeknek nehézséget jelent, hogy „kint” és „bent” is egyszerre éljen, hogy az osztálytársaival vagy a krisnásokkal azonosuljon inkább, mivel az osztályközösség tagja is szeretne lenni, és a hitétől sem szeretne megválni.

Az állami iskolába és a *gurukulába* járó Kṛṣṇa-hívő gyerekekre egyaránt jellemző, hogy délutánonként különórákra járnak. Egy szülő szerint a Kṛṣṇa-hívő gyerekek számára fontos a zene és a sport. Ezzel egybehangzóan mind a hat kérdezett gyerek heti rendszerességgel jár zenét tanulni és sportolni. A szülők a zenei tehetségtől függetlenül elkezdik taníttatni gyermekeiket, hogy alapszinten mindannyian tudjanak valamilyen hangszeren játszani, és részük lehessen a zenélés örömeiben, valamint ezen keresztül is csatlakozhassanak az istenimádat szertartásaihoz. Mivel a Kṛṣṇa-hívő közösségben nincs sok szakképzett zenetanár, külső zenekörökbe járnak szolfézst és hangszeret tanulni. A gyerekek közül többen énekelni, zongorázni, fuvolázni, furulyázni vagy épp oboázni járnak. A gyerekek zenetudá-

sa felhasználható az indiai hangszereken játszáshoz is. A sportolás pedig a gyerekek mozgásigénye miatt fontos. A mozgás formáját és mennyiségét is a gyerek igényeihez igazítják. Különóráként sportolni járniuk azért is szükséges, mert a *gurukulában* testnevelés órájuk nincsen. A fiúk általában dzsúdóznak és úsznak, többen mind a kettőt. A lányok általában táncot tanulnak, például balettra, hagyományos indiai táncra vagy különféle tornákra járnak. Indiai táncot a templomban van lehetőség tanulniuk, Indiában képzett tanárok segítségével.

Befejezés

Az interjúk alapján arra következtetek, hogy a Kṛṣṇa-hívők elsősorban példamutatással nevelik a gyerekeket, mind a családban, mind a közösségben. A Kṛṣṇa-tudat átadása kapcsán a pozitív élményekben való részvételt tartják fontosnak. Módszereik közé tartozik a gyerekeknek a vallási gyakorlatokba való bevonása, például a mantrázás különféle formáiba, a templomi eseményeken való részvételbe és a nagyon sokféle szolgálatba, például előadások, könyvterjesztés vagy ételosztás formájában. A közösséghez tartozás tudatához olyan elemek is hozzájárulnak, mint a közös csoportnyelv, az indiai viselet, a sok közös program.

Összességében a védikus és az állami iskola nagy különbsége, hogy míg az egyik egy zárt, biztonságos, vallásos közeget garantál, addig a másik a társadalomba való beilleszkedés szempontjából kedvezőbb. A védikus iskola előnye, hogy a gyerekek kisebb csoportban tanulhatnak, nagy

hangsúllyal a kreativitáson és az együttműködésen, a Kṛṣṇa-hitet is belefoglalva a tanításba. Ezzel szemben az állami iskolában kevésbé gyerekközpontú az oktatás, és nem tanítanak meg tanulni, megérteni is. Azonban az állami iskola előnye, hogy nem zár el a társadalomtól, ezáltal inkább megtanít a társadalomban élni. Habár az állami iskola körülményei kevésbé kedvezőek a Kṛṣṇa-hit szempontjából, Kṛṣṇa-hívőnek lenni benne nem lehetetlen, és az iskolán kívül is sok lehetősége van a gyerekeknek, hogy hittársaik között legyenek.

Farkas Judit kiemeli, hogy a Kṛṣṇa-hit elsajátításának három elsődleges módszere a hallás, vagyis a szentírások hallgatása és olvasása, az éneklés Kṛṣṇáról, tehát a mantrázás, a hallottakról való elmélkedés, és az állandó emlékezés Kṛṣṇára, aminek a lényege, hogy a mindennapi életben is megvalósítsák a tanításokat.³⁷ Ez a három módszer a gyerekek esetében ugyanúgy megjelenik, mint a megtérőknél. A családban, a közösségben és a *gurukulában* is megfigyelhető egyrészt a védikus tanítások fontossága, a mantrázás mindennaposága, valamint a Kṛṣṇa-hit gyakorlati megvalósítása is.

Berger és Luckmann ír a szocializáció sikerességéről,³⁸ ezek alapján úgy látom, hogy a krisnás gyerekek szocializációjának sikerességéhez az járul hozzá, hogy a Kṛṣṇa-hit elvei, filozófiája, életmódja koherens világképet alkot, ami a gyerekek számára biztonságot ad, magyarázatokkal szolgál a kérdéseikre. Mivel az értékrend jól meghatározott, van mihez

³⁷ Farkas 2009: 90.

³⁸ Berger–Luckmann 1998: 225.

igazodniuk. A Kṛṣṇa-hívó gyerekek esetében a „szignifikáns mások”, akik az elsődleges szocializációjukat meghatározzák, mind Kṛṣṇa-hívók, így a Kṛṣṇa-hit világképét sajátítják el. A krisnás gyerekek számára ez az otthonos, ez a természetes világ. A másodlagos szocializáció terét elsősorban az óvoda és az iskola jelenti. A gyerekek egy része állami iskolába jár, viszont többen a Kṛṣṇa-hívó intézményekbe, amelyek nagyon hasonló valóságot közvetítenek ahhoz, amelyet otthon kapnak. Ez tovább erősíti a Kṛṣṇa-hit szerinti világképüket.

Farkas Judit említi a különböző méretű csoportokhoz tartozás szocializációban betöltött szerepét.³⁹ Ez alapján azt gondolom, hogy a gyerekek Kṛṣṇa-hithez kapcsolódását segíti, hogy az iskolában, vagy akár családjuk tagjaként kiscsoportokhoz tartoznak, a templomi eseményeken jelen vannak közepes méretű csoportokban, illetve a fesztiválok alkalmával részt vesznek nagy csoportokban is.

Egy lényeges kérdés még, hogy mi lesz a gyerekekkel a jövőben. Berger és Luckmann szerint az elsődleges szocializációban internalizált szubjektív valóság sérülékeny. Azoknak a helyzeteknek a hatására, amelyek megkérdőjelezzik e valóság igaz voltát, könnyen veszélybe kerülhet.⁴⁰ Már Kamarás kutatása alatt is előkerültek félelmek a gyerekek lázadó korszakával kapcsolatban, ugyanakkor egy interjúalanya szerint nem kell erőltetni, a legtöbb gyerek visszatér majd a valláshoz.⁴¹ A szülőknek nem könnyű el-

lensúlyozni a Kṛṣṇa-hitükre negatív hatásokat, amelyeket a gyerekek kapnak, főleg ha kamaszkorban kevésbé hallgatnak rájuk. Amit mindenképpen fontosnak tartanak, az a szeretetteljes közeg garantálása, a Kṛṣṇa-hit értékeinek átadása. Hogyha a gyerekek érdeklődnek külső dolgok iránt, attól sem zárják el őket. A szülők felnőtt korukban csatlakoztak a Kṛṣṇa-hívó közösséghez szabad akaratukból, és nem szeretnék, hogy a gyerekeiknek kényszerből kelljen követniük ezt a vallást, hanem azt szeretnék, hogy nekik is legyen lehetőségük felnőtt korukban saját döntést hozni. Jelenleg a kérdezett gyerekek nem szándékoznak eltávolodni a Kṛṣṇa-hittől, terveik szerint szeretnék majd avatást kapni, illetve vannak ötleteik arra nézve, hogy felnőtt korukban milyen krisnás szolgáltatásokat szeretnék végezni.

Felhasznált irodalom

Berger, Peter L. – Luckmann, Thomas: *A valóság társadalmi felépítése: Tudás-szociológiai értekezés.* József Műhely Kiadó Budapest, 1998.

Farkas Judit: *Ardzsuna dilemmája.* L'Harmattan, Budapest, 2009.

Geertz, Clifford: A vallás mint kulturális rendszer. In: Niedermüller Péter (szerk.): *Az értelmezés hatalma: Antropológiai írások.* Osiris Kiadó, Budapest, 1994, 63–103.

Kamarás István: *Krisnások Magyarországon.* Iskolakultúra, Budapest, 1998.

Somlai Péter: *Szocializáció: A kulturális átörökítés és a társadalmi beilleszkedés folyamata.* Corvina, Budapest, 1997.

³⁹ Farkas 2009:148–149.

⁴⁰ Berger–Luckmann 1998: 204.

⁴¹ Kamarás 1998: 271.

PÁRBE SZÉD

